

Музика Леся Анатоліївна,
доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри
приватного права Національного університету
«Киево-Могилянська академія»

ЩОДО МАЙНОВИХ ВТРАТ УКРАЇНИ У РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

Починаючи розгляд питання наслідків російсько-української війни, слід зазначити, що війна розпочалася не 22 лютого 2022 р., а у 2014 році, коли було анексовано Крим, захоплено частину територій Донецької та Луганської областей України. 22 лютого 2022 р. відбулося віроломне повномасштабне вторгнення російських військ у різні області України. При цьому вже сотні років народ України намагається обстоювати свою незалежність від Москви і Росії. Але питання історії — це окремий предмет дослідження, в який ми зараз заглиблюватися не будемо. Хоча саме історія дає відповідь на питання, чому Росія боїться та ненавидить українців і все українське...

Отже, проаналізуємо окремі проблеми, що пов'язані із майновими втратами України у російсько-українській війні.

Зокрема, «змінює» власників комунальне майно. У переліку, що містить розпорядження так званої Ради міністрів Республіки Крим «Про прийняття у державну власність Республіки Крим цілісних майнових комплексів комунальних медичних установ і організацій»¹, наведено

¹ Распоряжение Совета министров Республики Крым от 28 октября 2014 г. № 1119-р «О принятии в государственную собственность Республики Крым целостных имущественных комплексов коммунальных медицинских учреждений и организаций».

84 об'єкти комунальної власності. Цей самий орган видав також розпорядження: «Про прийняття до державної власності Республіки Крим територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» від 11.11.2014 р.²; «Про прийняття майна до державної власності Республіки Крим» від 31.03.2015 р.³ Зазначеними «документами» повністю нівелюється та руйнується режим права комунальної власності на території Криму, чим завдано значної шкоди матеріальним інтересам відповідних територіальних громад.

Зокрема, Прокуратурою АР Крим порушено кримінальне провадження за фактом націоналізації міжнародного дитячого центру «Артек». Націоналізація відбулася весною 2014 р. на підставі рішення так званої «Ради міністрів Криму» про передання рухомого і нерухомого майна «Артека» до федеральної власності рф. Загалом це понад 200 будівель і споруд.

Не обійшли стороною проблеми конфіскації майна й українських церковних громад. «Влада» анексованого Криму (а точніше — кремль) розробила і реалізує порядок уведення в «правове поле» майна і культових будівель, що належать релігійним організаціям України. Зокрема, відповідними органами ухвалюються рішення про «націоналізацію» таких об'єктів.

Більше того, за рішенням російської влади, статuti релігійних організацій півострова, що не належать до «традиційних релігійних конфесій», під час перереєстрації

² Распоряжение Совета министров Республики Крым от 11 ноября 2014 года № 1159-р «О принятии в государственную собственность Республики Крым территориальных центров социального обслуживания (предоставления социального обслуживания)».

³ Распоряжение Совета министров Республики Крым от 31 марта 2015 года № 279-р «О принятии имущества в государственную собственность Республики Крым».

стали предметом дослідження релігієзнавчої експертизи в міністерстві юстиції росії.

На думку експертів ГО «Інститут релігійної свободи», позбавлення статусу юридичної особи передусім загрожуватиме майновим правам українських релігійних громад, які не зможуть розпоряджатися своїми храмами, молитовними будинками, мечетями та іншими спорудами. Чинна в Криму вимога про перереєстрацію спрямована на спонукання прийняття українськими священниками і віруючими громадянства росії, входження під юрисдикцію російських релігійних центрів і повне підпорядкування законодавству рф ⁴. Зокрема, 4 серпня 2020 р. Верховний Суд рф відмовився переглядати рішення окупаційних судів на території Криму щодо виселення громади Православної церкви України з Кафедрального собору Святих рівноапостольних князів Володимира та Ольги (м. Сімферополь) ⁵. Зазначимо, що станом на жовтень 2018 р. свою діяльність в окупованому росією Криму припинили 38 із 46 парафій Української православної церкви Київського патріархату ⁶. Станом на квітень 2022 р. лишилось вже 7 парафій.

70

⁴ З 1 березня в Криму заборонять українські церкви та кримськотатарські релігійні громади. URL: <http://www.unian.ua/politics/1048544-z-1-bereznya-v-krimu-zaboronyat-ukrajinski-tserkvi-ta-krimskotatarski-religiyni-gromadi.html> (дата звернення: 29.01.2024).

⁵ Росія повністю ліквідує українську православну громаду в Криму — представництво Президента. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3076176-rosia-povnistu-likvidue-ukrainsku-pravoslavnu-gromadu-v-krimu-predstavnictvo-prezidenta.html> (дата звернення: 29.01.2024).

⁶ В окупованому Криму 38 із 46-ти парафій УПЦ КП припинили існування. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/2555307-v-okupovanomu-krimu-lise-8-parafij-upc-kp-iz-46.html> (дата звернення: 29.01.2024).

Окупація Донбасу суттєво послабила фінансову систему України. Упродовж 2014 р. на окупованих територіях відбувалося масове закриття рахунків і вилучення депозитів клієнтами, що спричинило скорочення ресурсної бази банківської системи країни на \$8,5 млрд. Водночас банки втратили контроль над активами на окупованих територіях. Напередодні окупації, на кінець березня 2014 р., балансова вартість заборгованості клієнтів Луганської та Донецької областей за кредитами становила \$7 млрд. Окупація створила для клієнтів можливість не погашати кредити. Натепер понад 70 % кредитів клієнтам із тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях не обслуговуються ⁷. Хоч юридично банки і мали можливість отримати судові рішення про стягнення боргів із таких клієнтів, проте механізмів виконання таких рішень у випадку, якщо позичальник і заставне майно перебували на окупованій території, не було. Це стало причиною втрат українських банків у розмірі \$5 млрд. Загалом окупація спричинила значний дефіцит ліквідності в банківській системі в розмірі понад \$13 млрд, що дало поштовх для розгортання масштабної банківської кризи в Україні в 2014–2015 рр. Прикладом труднощів зі стягнення боргів на окупованих територіях є проблемні кредити, надані ПАТ «Алчевський МК». 19 жовтня господарський суд Луганської області розпочав провадження у справі про банкрутство АМК за позовами кредиторів на загальну суму, яка перевищує 110 млрд грн (на момент анексії — це приблизно \$11 млрд). Приблизно 60 % боргів, за інформацією ЗМІ, припадають на структури ВЕБ. Іноземним

71

⁷ Непідійомний тягар: як банки домагаються погашення за кредитами в Криму та зоні АТО. Finance.ua, 29 вересня 2016 р. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/383257/nepidjomnyj-tyagar-yak-banky-domagayutsya-pogashennya-za-kredytamy-v-krymu-ta-zoni-ato> (дата звернення: 29.01.2024).

кредиторам, зокрема Raiffeisen, Societe Generale, IFC, АМК сукупно заборгував понад 10 млрд грн⁸.

До суперечливих належить ситуація із *перереєстрацією українських юридичних осіб*. Зокрема, відповідно до порядку фінансування бюджетних установ, останні отримують фінансування лише у разі їх переміщення з окупованих територій і подальшої реєстрації на контрольованій Україною території. Цікаво, що деколи заявки на перереєстрацію подавали такі організації, які за своєю правовою природою не могли переміститися з тимчасово окупованої території. Подекуди це доходило до абсурду: зареєструватись на підконтрольній Україні території виявили бажання, наприклад, сільські ради та районні держадміністрації. Більше того, деякі із цих заявок було задоволено і здійснено їх перереєстрацію на неокупованій території України⁹.

72

Окупація нових територій України у 2022 р. додала нових незаконних випадків відчуження майна. По-перше, мешканці окупованих міст, селищ, сіл, виїжджаючи (практично — тікаючи від смерті), лишали все, хтось навіть без документів їхав, на кажучи вже про якісь речі. Непоодинокими є випадки, коли окупанти елементарно забирали у людей майно в обмін на виїзд. Залишене майно лишалося незахищеним, і його окупанти з легкістю розкрадали, а потім переправляли через Білорусь посилками в різні регіони росії. А що ж говорити про нерухомість... З найновіших документів — це постанова так званого «Державного комітету оборони ДНР» «Про визнання права власності на нерухоме майно, розташоване на звільнених те-

⁸ Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання (робоча версія аналітичної доповіді). Київ, 2019. С. 44–45.

⁹ Украина осуществляет непрямоe финансирование террористов на Донбассе. URL: <http://hvylya.net/news/ukraina-osushhestvlyaet-nepryamoe-finansirovanie-terroristov-na-donbasse.html> (дата звернення: 29.01.2024).

риторіях ДНР, що раніше тимчасово перебували під контролем України» від 08.07.2022 р. № 153. Цинічність назви постанови вражає не менше, ніж її зміст:

«2. Визнати недійсними документи, що підтверджують виникнення, перехід, припинення речових прав фізичних осіб на нерухоме майно, що розташоване на звільнених територіях, що засвідчені:

2.1. Нотаріусами України після 19 лютого 2022 року.

2.2. Органами державної влади, органами місцевого самоврядування України з 11 травня 2014 року по 19 лютого 2022 року».

Тобто, окрім того, що окупанти зухвало обкрадають українських громадян, так ще й позбавляють нелегітимними документами законного права власності на нерухомість. Відбувається незаконне передання майна у приватну власність і незаконне припинення права власності.

Підсумовуючи, зазначимо, що наразі ми говоримо лише про матеріальні втрати України та інших суб'єктів цивільного права. Окремою проблемою є питання визнання та стягнення майнової шкоди, що зазнають зазначені суб'єкти через агресію РФ.